

Nr 36.

Ankom till riksdagens kansli den 29 april 1932 kl. 1 e. m.

Utlåtande, i anledning av väckta motioner angående reglering av pensionsförhållandena för vissa icke-ordinarie befattningshavare i statens tjänst.

I två till bankoutskottets förberedande handläggning hänvisade likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren under nr 183 av herrar *Bärg* och *Granath* och den andra inom andra kammaren under nr 366 av herr *Andersson* i Stockholm jämte sex av kammarens övriga ledamöter, har yrkats, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga sådana åtgärder, att förslag till pensionsbestämmelser i vissa i motionerna angivna avseenden kunde föreläggas 1933 års riksdag.

I motionerna har anförts följande:

»Det har sedan långa tider tillbaka varit en allmän uppfattning, att staten skall på ett eller annat sätt medverka därtill, att den personal, som har en mera stadigvarande anställning, erhåller dels s. k. tjänstepension, dels även s. k. familjepension för de efterlevande.

För den ordinarie personalen vid statens verk ha också dessa spörsmål i allmänhet funnit sin lösning, även om man sedermera från såväl statsmakterna som personalen ifrågasatt vissa ändringar och justeringar i de fattade besluten.

För den *icke-ordinarie personalen* är däremot frågan, då det gäller *tjänstepensioneringen*, alltjämt i stor utsträckning olöst eller löst på ett otillfredsställande sätt. Ifråga om *familjepensionsfrågan* finns intet ordnat för någon av dessa befattningshavaregrupper utöver de änkeunderstöd, som regeringen enligt riksdagens beslut år 1930 äger bevilja.

Även om de befattningshavare, som icke ha tjänstepensionsfrågan ordnad, naturligen betrakta denna fråga som den viktigaste, är det lika naturligt, att de, som ha rätt till tjänstepension, anse, att familjepensionsfrågan även snarast bör lösas.

Frågan om tjänstepensioneringen har flera gånger gjorts till föremål för framställningar av olika slag samt framförts i riksdagen i form av motioner och interpellationer.

Det kan i detta sammanhang endast behöva erinras därom, att redan år 1919 begärde järnvägsstyrelsen, att vissa befattningshavare med fast anställning, nämligen stadigvarande banarbetare och omlastare, skulle erhålla rätt till tjänstepension. Sedermera har denna fråga ett flertal gånger dragits inför riksdagen utan att vinna sin lösning.

Samtidigt har familjepensionsfrågan även gjorts till föremål för upprepade framställningar i riksdagen, bl. a. vid 1920 års riksdag, då riksdagen begärde, att Kungl. Maj:t skulle låta utreda hela denna fråga.

Trots detta äro nämnda spörsmål alltjämt olösta. Visserligen har för några grupper av icke ordinarie statsanställda genomförts ett tjänstepensionsreglemente. Ett dylikt existerar exempelvis för arbetarna vid telegrafverket. Detta reglemente är emellertid sådant, att arbetarna få betala synnerligen höga avgifter men erhålla likväl en låg pension. Detta framgår bland annat av det förslag, som 1926 års pensionskommitté utarbetat. De i detta förslag upptagna avgifterna äro väsentligt lägre än de arbetarna nu betala, trots att de nu utgående pensionerna äro lägre än de, som finnas upptagna i de sakkunnigas förslag.

För arbetarna vid statens järnvägars verkstäder gälla i stort sett samma förhållanden som för arbetarna vid telegrafverket.

Vid statens järnvägar liksom vid vattenfallsverket, postverket och vid de flesta övriga statsverk finnas dessutom större eller mindre grupper, för vilka pensionsfrågan icke alls är ordnad.

För de 5,000 arbetare, som äro anställda vid försvarsväsendet, gäller nu den ordningen, att riksdagen skall besluta i varje särskilt fall, om pension skall beviljas. För arbetarna vid flottan, vilka fyllt 65 år och uppnått 25 tjänsteår, finnas bestämmelser om pension från flottans pensionskassa. Dock utgå dessa pensioner med belopp, som äro alldeles otillräckliga för vederbörandes uppehälle. Dessa grupper gjorde 1918 framställning om ordnade pensionsförhållanden.

Varje års uppskov med ordnandet av pensionsfrågan för de här nämnda grupperna av befattningshavare i statens tjänst innebär bland annat, att befattningshavarna ej heller kunna på sätt, som de ovan nämnda sakkunniga föreslagit, själva medverka till tryggande av sin ålderdom, samt att de, som nu hava vissa med avgifter förenade pensionsbestämmelser, nödgas betala avsevärt högre avgifter än vad enligt de sakkunnigas beräkningar är erforderligt.

I enlighet med förslag från bankoutskottet har riksdagen vid två olika tillfällen hemställt, att förslag i dessa frågor snarast måtte föreläggas riksdagen. Utredningar ha pågått rörande desamma under mer än 10 år, och de förslag som föreligga äro av det innehåll, att den förnyade överarbetning, till vilken regeringen nu hänskjutit ärendet, bör kunna slutföras i så god tid, att förslag kan föreläggas nästa års riksdag. Men även om detta icke kan ske med avseende på båda dessa pensionsfrågor, förvänta vi under alla förhållanden, att förslag till tjänstepensionering framläggas för 1933 års riksdag, så att ett onödigt fördröjande härav undvikes. Ty med de förhållanden, som i pensionshänseende råda för ovan nämnda statsanställda, torde det även kunna betraktas som ett *statsintresse*, att pensionsfrågorna snarast möjligt lösas på ett tillfredsställande sätt.»

Utskottet.

Historik.

Såsom torde vara allmänt bekant och jämväl i motionerna berörts, hava under det senaste årtiondet pågått utredningar rörande omfattande nydaningar på pensionsväsendets område. Dessa utredningar hava avsett såväl förändringar av delvis ganska genomgripande art i bestämmelserna om tjänstepension för ordinarie befattningshavare — i främsta rummet ny pensionslagstiftning för allmänna civilförvaltningens personal och för militära beställningshavare men jämväl vissa ändringar i och tillägg till gällande lag om pensionering av ordinarie personal vid kommunikationsverken — som ock åvägabringande av generella pensioneringsbestämmelser för icke-ordinarie befattningshavare, innefattande bland annat beredande av rätt till tjänste-

och familjepension för vissa hittills icke pensionsberättigade personalgrupper.

Till belysande av det läge, vari frågan om ett nyordnande av det statliga pensionsväsendet för närvarande befinner sig, torde här böra lämnas en kortfattad redogörelse för vad i detta avseende under senare år förekommit.

Genom beslut den 29 juni 1921 tillsatte Kungl. Maj:t en kommitté för verkställande av utredning och avgivande av förslag beträffande åtskilliga till pensionsväsendet hörande frågor. Till kommitténs beredning överlämnades — förutom vissa spörsmål, som numera vunnit sin lösning — *dels* frågan om utarbetande av nya pensionsbestämmelser för allmänna civilförvaltningens ordinarie personal, avsedda att träda i stället för 1907 års lag angående civila tjänstnehavares rätt till pension samt de denna lag kompletterande provisoriska föreskrifter, vilka föranletts av den år 1921 antagna definitiva löneregleringen för statsdepartement och vissa andra verk, *dels* den sedan länge vilande frågan om en genomgripande omläggning av den militära pensioneringen, *dels ock* vissa pensionsfrågor, som tidigare hänskjutits till kommunikationsverkens lönekommitté men vilka nu, med ändring i det åt sistnämnda kommitté meddelade uppdraget, överlämnades till den nya pensionskommittén, i vad de avsågo personal som ej tillhörde kommunikationsverken, nämligen frågorna om pensionering av statsanställd icke-ordinarie personal samt om pensionsrätt för efterlevande efter statstjänare, för vilka familjepensionering ännu icke anordnats.

Genom beslut av Kungl. Maj:t den 7 april 1922 utvidgades kommitténs uppdrag bland annat såtillvida, att frågan om åstadkommande av enhetliga grunder beträffande familjepensionering för olika grupper av statstjänare samt beträffande statens bidrag till sådan pensionering överlämnades till utredning av kommittén.

Den sålunda tillsatta kommittén, vilken erhöll benämningen *1921 års pensionskommitté*, avgav den 18 oktober 1924 betänkande med förslag till lag angående rätt till tjänstepension för ordinarie tjänstemän vid vissa verk, tillhörande den civila statsförvaltningen. Detta förslag avsåg, såsom av rubriken framgår, endast ordinarie personal. Förslaget åsyftade att ersätta 1907 års civila pensionslag jämte densamma kompletterande provisoriska bestämmelser.

Sedan utlåtanden över nämnda betänkande avgivits av vederbörande myndigheter, framlades genom proposition nr 153 till 1925 års riksdag förslag till ny civil pensionslag, i huvudsak grundat på kommittébetänkandet. Frågan förföll emellertid genom kamrarnas skiljaktiga beslut.

Med hänsyn till vissa erinringar, som framkommit vid behandlingen inom riksdagen av nyssnämnda proposition, uppdrog Kungl. Maj:t den 12 juni 1925 åt 1921 års pensionskommitté att i samband med behandlingen av den åt kommittén överlämnade frågan om pensionering av viss statsanställd icke-ordinarie personal efter verkställd utredning taga under förnyat övervägande spörsmålet, huruvida jämväl vid allmänna civilförvaltningen tjänstepension lämpligen skulle kunna för samma syfte som vid kommunikations-

verken uppdelas i statspension och avgiftspension. I anledning av det sålunda meddelade uppdraget framlade kommittén i ett den 30 november 1925 dagtecknat betänkande nytt förslag till civil tjänstepensionslag. Detta förslag upptog icke endast ordinarie personal vid civilförvaltningen utan även extra ordinarie tjänstemän samt befattningshavare å extra stat inom nämnda förvaltning ävensom vissa vid försvarsväsendet anställda, till arbetarpersonal ej hänförliga civila och civilmilitära icke-ordinarie befattningshavare. I fråga om pensions uppdelning i statspension och avgiftspension m. m. byggde förslaget icke på samma grunder, som kommit till uttryck i kommunikationsverkens pensionslag.

Till fullgörande av sitt förutnämnda uppdrag i fråga om pensionering av viss statsanställd icke-ordinarie personal avgav pensionskommittén vidare den 30 november 1925 betänkande, innefattande förslag till pensionering av till arbetarpersonal hänförliga anställningshavare vid försvarsväsendet och allmänna civilförvaltningen. Enligt detta förslag skulle arbetare vid nämnda förvaltningsgrenar, som vunnit fast anställning med arbetstid av normal omfattning, erhålla såväl tjänste- som familjepensionsrätt genom anslutning till statens pensionsanstalt och på de i nämnda anstalts reglemente innefattade huvudgrunderna. Pensioneringen skulle sålunda vara grundad på avgiftsplikt.

Sedermera avgav kommittén den 30 juni 1926 utlåtande över kommunikationsverkens lönekommittés betänkande den 6 november 1922 angående pensionering av icke-ordinarie personal vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk. I detta utlåtande framlade pensionskommittén förslag dels till ny tjänstepensionslag för kommunikationsverken, innefattande jämväl föreskrifter rörande pensionering av extra ordinarie och därmed jämställda tjänstemän vid nämnda verk, dels ock till kungörelse angående rätt till tjänstepension för till arbetarpersonal hänförliga anställningshavare vid dessa verk. Kommitténs förslag innebar beträffande icke-ordinarie befattningshavare i tjänstemannaställning, vilkas avlöningsförhållanden ordnats i anslutning till det för ordinarie tjänstemän gällande lönesystemet, att för dessa befattningshavare skulle i huvudsak tillämpas samma allmänna pensioneringsgrunder som för ordinarie tjänstemän vid ifrågavarande verk. För arbetarpersonal skulle pensionering ordnas genom vid de särskilda verken upprättade pensionskassor, avsedda för personal med fast anställning, för vilken gällde en arbetstid av normal omfattning. Till nämnda kassor skulle anställningshavarna erlägga pensionsavgifter, varjämte verken till kassorna skulle inbetala de årliga bidrag, vilka jämte avgifterna erfordrades för att kassorna skulle vara i stånd att fullgöra sina förpliktelser med avseende å anställningshavarnas pensionsrätt. Beträffande själva pensioneringsgrunderna för ifrågavarande arbetarpersonal avvek pensionskommitténs förslag i väsentliga hänseenden från de grunder, som kommit till uttryck i gällande reglementen för pensionskassorna för viss icke-ordinarie personal vid kommunikationsverken. Kommittén hade därför företagit en genomgripande omarbetning av de i nämnda reglementen innefattade stadgandena, varvid kommittén i en enda författning sammanfört pensionsbestämmelserna för ifrågavarande arbetarpersonal.

Vad den militära pensioneringen angår, avgav pensionskommittén i betänkande den 22 maj 1925 förslag till militär tjänstepensionslag. Detta förslag anslöt sig till försvarsväsendets dåvarande organisation och det sedan år 1921 gällande provisoriska officersavlöningsreglementet. Sedan 1925 års riksdag fattat beslut angående ny organisation av försvarsväsendet, uppdrog Kungl. Maj:t den 26 september 1925 åt pensionskommittén att verkställa den överarbetning av nyssberörda förslag, som med hänsyn till vad sålunda förekommit befunnes erforderlig. Med anledning härav underkastade pensionskommittén 1925 års lagförslag överarbetning samt framlade den 11 januari 1926 betänkande med nytt förslag till militär tjänstepensionslag.

De nu omnämnda av pensionskommittén utarbetade förslagen anmäldes i statsrådet den 4 september 1926 av dåvarande chefen för finansdepartementet. Departementschefen förklarade sig därvid finna kommitténs förnyade förslag till civil tjänstepensionslag — vilket, såsom nämnts, i fråga om pensions uppdelning i statspension och avgiftspension icke överensstämde med kommunikationsverkens pensionslag — böra, i vad det avsåge såväl ordinarie tjänstemäns som ock extra ordinarie och därmed jämställda befattningshavares pensionering, göras till föremål för överarbetning, innan proposition i ämnet förelades riksdagen. Enligt departementschefens mening borde därvid särskilt tagas under förnyat övervägande det omhandlade spörsmålet, huruvida icke det för kommunikationsverken antagna systemet med pensions uppdelning i stats- och avgiftspension borde vinna tillämpning jämväl för befattningshavare inom den allmänna civilförvaltningen. För verkställande av den sålunda ifrågasatta överarbetningen borde enligt departementschefens mening särskilda sakkunniga tillkallas inom finansdepartementet.

Jämväl de av pensionskommittén uppgjorda förslagen till pensionsbestämmelser för arbetarpersonal vid civilförvaltningen och försvarsväsendet, till ny pensionslag för kommunikationsverken samt till bestämmelser angående rätt till tjänstepension för arbetarpersonal vid sistnämnda verk borde enligt departementschefens den 4 september 1926 gjorda uttalande överlämnas till de ifrågasatta nya sakkunniga i och för utarbetande av slutgiltigt förslag till bestämmelser i ämnet.

Med avseende å den fortsatta utredningen av de åt 1921 års pensionskommitté hänskjutna frågorna om familjepensionering samt om den militära tjänstepensioneringen ansåg chefen för finansdepartementet i sitt ifrågavarande yttrande till statsrådsprotokollet den 4 september 1926, att utredningen i dessa hänseenden borde vila, intill dess Kungl. Maj:t och riksdagen haft tillfälle att taga slutlig ståndpunkt till frågan om vilka principer som borde ligga till grund för tjänstepensioneringen inom den allmänna civilförvaltningen. Beträffande särskilt ordnandet av den militära tjänstepensioneringen syntes ett uppskov vara påkallat jämväl av det förhållandet, att på grund av Kungl. Maj:ts därom meddelade uppdrag utredning påginge inom försvarsväsendets lönenämnd rörande de ändringar i officersavlöningsreglementet, som föranleddes av den beslutade omorganisationen av försvarsväsendet eller

som i övrigt kunde befinnas lämpliga att vidtaga i samband med ett definitivt antagande av nämnda reglemente.

Med bifall till departementschefens därom gjorda hemställan bemyndigade Kungl. Maj:t den 4 september 1926 chefen för finansdepartementet att tillkalla högst tre personer för att såsom sakkunniga inom departementet biträda vid överarbetning av det uppgjorda förslaget till civil tjänstepensionslag samt av vissa andra pensionsfrågor. Samtidigt förklarade Kungl. Maj:t, att de åt 1921 års pensionskommitté meddelade uppdragen i de delar, desamma icke slutförts, skulle omedelbart upphöra.

1926 års
pensionsutred-
ning.

De nya sakkunniga, som i anledning av Kungl. Maj:ts den 4 september 1926 givna bemyndigande tillkallades och som antogo benämningen *1926 års pensionsutredning*, avgåvo sedermera den 29 mars 1927 betänkande med förslag till ny civil pensionslag m. m. Vidare förehade pensionsutredningen i enlighet med sitt uppdrag till behandling frågan om pensionering av kommunikationsverkens icke-ordinarie personal, och i yttrande den 29 juni 1927 framlades förslag dels till tjänstepensionslag för tjänstemän vid kommunikationsverken, dels ock till särskilda kungörelser angående pensionering av arbetarpersonal vid nämnda verk. Jämväl det av 1921 års pensionskommitté avgivna förslaget rörande pensionering av viss arbetarpersonal vid försvarsväsendet och allmänna civilförvaltningen blev föremål för övervägande inom pensionsutredningen, som den 25 november 1927 avgav betänkande, innefattande nytt förslag i ämnet.

Sedan ifrågavarande sakkunniga påbörjat sina arbeten, upptog chefen för finansdepartementet på givna anledning den 9 juni 1927 frågan om föranstaltande genom de sakkunniga av utredning jämväl i ett av de spörsmål, vilka vid tillkallandet av de sakkunniga ansetts böra tills vidare vila, nämligen spörsmålet om beredande av pension åt efterlevande efter sådana stats-tjänare, som hittills icke erhållit familjepensionsrätt. Vid den förberedande behandling, som pensionsutredningen ägnat pensionskommitténs förut omnämnda betänkande den 30 november 1925 angående pensionering av till arbetarpersonal hänförliga anställningshavare vid försvarsväsendet och allmänna civilförvaltningen, hade tvekan uppstått om lämpligheten av att, på sätt kommittén tänkt sig, för fast anställda arbetare inom nyssnämnda förvaltningsområden bereda såväl tjänste- som familjepension genom anställningshavarnas inordnande under statens pensionsanstalts reglemente. Då pensionsutredningen — i olikhet med pensionskommittén — enligt sitt dittills erhållna uppdrag icke skulle hava att till slutlig behandling upptaga spörsmålet om familjepensionering av icke-ordinarie personal, kunde man visserligen tänka sig, att vid behandling inom pensionsutredningen av pensionskommitténs nyss omförmälda betänkande frågan om familjepension tills vidare lämnades helt å sido. Då emellertid i pensionskommitténs förslag beträffande nämnda arbetarpersonal frågorna om tjänstepensionering och familjepensionering sammankopplats med varandra, syntes för dessa grupper av anställningshavare även frågan om familjepensioneringen böra av pensions-

utredningen övervägas. Hänsyn borde därvid i viss mån tagas till det sätt, varpå familjepensioneringen borde ordnas för andra grupper icke-ordinarie statstjänare, därest en dylik pensionering ansåges böra komma till stånd även för dessa senare grupper. Samtliga dessa spörsmål borde för den skull av pensionsutredningen upptagas till förberedande undersökning.

Med bifall till vad departementschefen i överensstämmelse med vad nu antytts hemställt, uppdrog Kungl. Maj:t den 9 juni 1927 åt pensionsutredningen att verkställa förberedande undersökning rörande det sätt, varpå familjepensionering för icke-ordinarie personal vid kommunikationsverken och den allmänna civilförvaltningen samt vid försvarsväsendet lämpligen skulle kunna ordnas, därest dylik pensionering funnes böra komma till stånd.

Till fullgörande av detta uppdrag avgav pensionsutredningen den 6 december 1927 betänkande angående familjepensionering för viss icke-ordinarie personal i statens tjänst.

Enligt de av 1926 års pensionsutredning avgivna förslagen skulle — liksom enligt 1921 års pensionskommittés förslag — extra ordinarie tjänstemän samt befattningshavare å extra stat och närmast jämförlig personal i pensions-hänseende inordnas under bestämmelserna i den civila tjänstepensionslagen, respektive kommunikationsverkens pensionslag. Med avseende å pensions uppdelning i stats- och avgiftspension samt begränsning av avgiftsplikten till visst antal år byggde pensionsutredningens förslag till civil tjänstepensionslag i stort sett på det system, som antagits för kommunikationsverkens vidkommande, ehuru med vissa av de särskilda förhållandena inom civilförvaltningen betingade icke oväsentliga modifikationer. Tjänstepensionering av arbetarpersonal vid försvarsväsendet och allmänna civilförvaltningen skulle enligt pensionsutredningens förslag ordnas på sådant sätt, att för fast anställd personal med arbetstid av i allmänhet normal omfattning skulle anordnas pensionering grundad på avgifter, vilka jämte statens bidrag skulle ingå till en särskild kassa, benämnd statens allmänna arbetarpensionskassa och förvaldad av statens pensionsanstalt. Frågor om rätt till pension skulle prövas av pensionsanstalten, men pensioneringen skulle regleras genom en från pensionsanstaltens reglemente fristående författning, som uppbyggts icke på de i nämnda reglemente innefattade huvudgrunderna utan i tillämpliga delar på de principer, som kommit till uttryck i kommunikationsverkens pensionslag. För personal med mindre fast anställning ävensom viss annan personal, som med hänsyn till avlöningsförhållandena kunde anses icke böra åläggas avgiftsplikt, skulle åvägbringas en jämväl av statens pensionsanstalt omhänderhavd pensionering utan bidrag från anställningshavarnas sida. För arbetarpersonal vid kommunikationsverken skulle tjänstepensioneringen i tillämpliga delar ordnas på huvudsakligen samma sätt. För fast anställd personal skulle sålunda anordnas en på avgiftsplikt grundad pensionering genom särskilda vid de olika verken upprättade arbetarpensionskassor, omhänderhavda av verkens styrelser, vilka skulle äga meddela beslut angående pensionering. För mindre fast anställd personal skulle anordnas

pensionering utan avgiftsplikt, vilken pensionering skulle omhänderhavas av verkens styrelser.

Rörande sättet för ordnandet av familjepensionering för icke-ordinarie personal utmynnade pensionsutredningens förberedande undersökning i ett förslag av följande innebörd. För manliga icke-ordinarie tjänstemän med rätt till tjänstepension skulle familjepension för efterlevande änka och barn beredas genom befattningshavarens inträde i vederbörande för ordinarie tjänstemän nu avsedda änke- och pupillkassa. Kvinnlig icke-ordinarie befattningshavare med rätt till tjänstepension skulle för efterlevande barn erhålla pensionsrätt på enahanda villkor och efter samma grunder, som för ordinarie kvinnliga befattningshavare enligt beslut av 1925 års riksdag stadgats genom kungörelse den 18 juni 1925 (nr 279). Därest det emellertid skulle visa sig omöjligt att på nu angivet sätt lösa familjepensionsfrågan för icke-ordinarie tjänstemän, syntes det närmast böra undersökas, huruvida och i vad mån en av staten omhänderhavad, gemensam familjepensionering för såväl ordinarie som icke-ordinarie befattningshavare inom statens skilda förvaltningsområden skulle kunna genomföras. För sådan till arbetarpersonal hänförlig manlig eller kvinnlig anställningshavare, vilken erhållit rätt till tjänstepension, skulle familjepensionering av efterlevande barn samt, i fråga om manlig anställningshavare, jämväl av änka anordnas genom en nyinrättad kassa, förslagsvis benämnd »familjepensionskassan för statens arbetarpersonal».

1928 års
riksdag.

Frågan om den fortsatta behandlingen av de sålunda föreliggande utredningarna på pensionsväsendets område berördes av chefen för finansdepartementet i 1928 års statsverksproposition i samband med behandlingen av anslagen under riksstatens elfte huvudtitel (11:e h. t. sid. 5). Efter omnämnande av de utav 1926 års pensionsutredning avgivna förslagen — vilka med undantag, av förslaget om pensionering av arbetarpersonal vid försvarsväsendet och allmänna civilförvaltningen samt den förberedande undersökningen rörande familjepensionering då varit föremål för yttranden av vederbörande myndigheter — framhöll departementschefen för egen del att det, innan slutlig ståndpunkt kunde tagas till den mångfald invecklade och svårbehandlade spörsmål, som förevarande frågekomplex innefattade, uppenbarligen erfordrades ett grundligt övervägande av de föreliggande förslagen samt de erinringar mot desamma, som under remissbehandlingen på en del punkter framstälts. Då därtill komme, att spörsmålet om en förtydligande ändring av § 36 regeringsformen eventuellt syntes böra tagas under omprövning, samt då familjepensionsfrågan syntes äga ett visst sammanhang med spörsmålet om tjänstepensioneringens ordnande, kunde proposition i ämnet icke föreläggas 1928 års riksdag.

Med anledning av vad departementschefen sålunda anfört uttalade 1928 års bankoutskott (utlåtande nr 5, sid. 4), att det enligt utskottets mening måste anses vara att beklaga, att på grund av omständigheter, för vilka departementschefen redogjort, förslag icke kunnat åtminstone i vissa av de förevarande pensionsfrågorna framläggas för 1928 års riksdag. I avvaktan

på lösningen av frågan om antagande av ny civil pensionslag, vilken fråga under flera år stått på dagordningen, hade statsmakterna låtit anstå med prövning av åtskilliga, delvis betydelsefulla detaljfrågor med avseende å tjänstepensioneringen för civilförvaltningens ordinarie personal. Vad anginge ordnandet av tjänstepensionering för hittills icke pensionsberättigade grupper av i statens tjänst anställda icke-ordinarie befattningshavare, hade inom riksdagen tidigare i olika sammanhang framhållits angelägenheten av att denna fråga snarast möjligt måtte bringas till lösning. Det sätt, varpå pensionering för närvarande ägde rum beträffande sistberörda befattningshavargrupper — nämligen genom prövning av Kungl. Maj:t och riksdagen i varje särskilt fall — kunde i och för sig icke anses tillfredsställande och medförde därjämte för Kungl. Maj:t och riksdagen en år från år växande arbetsbörda, vars omfattning knappast kunde anses stå i rimligt förhållande till de avsedda ärendenas betydelse.

Under hänvisning till sålunda antydda förhållanden ansåg sig utskottet böra i förevarande sammanhang ånyo understryka vikten av att nyss angivna frågor måtte snarast möjligt bringas till slutlig prövning.

En reservant inom utskottet ansåg, att utskottet bort uttala sin förväntan, att den fortsatta behandlingen av de utav departementschefen berörda pensionsfrågorna måtte så bedrivas, att förslag kunde framläggas för 1929 års riksdag i såväl tjänstepensions- som familjepensionsfrågorna. Därest det skulle visa sig, att frågan om familjepensionering icke kunde inom denna tid framföras, ville reservanten tillika uttala den förhoppningen, att denna fråga icke måtte på sådant sätt sammankopplas med frågorna om ny civil tjänstepensionslag och om ordnandet av tjänstepensioneringen för icke-ordinarie befattningshavare, att därav föranleddes ytterligare uppskov med lösning av sistnämnda frågor.

Spörsmålet om det fortsatta arbetet med pensionsväsendets omläggning berördes ånyo i 1929 års statsverksproposition (11:e huvudtiteln, sid. 3) av dåvarande chefen för finansdepartementet. Efter erinran att 1926 års pensionsutredning vid utarbetande av sina förut omnämnda förslag utgått från att gällande system med särskilda dyrtidstillägg å utgående pensioner skulle tills vidare bibehållas, anförde departementschefen därvid följande:

Att pensionsutredningens förslag dittills icke föranlett någon framställning till riksdagen finge huvudsakligen tillskrivas det förhållandet, att pensionsfrågekomplexet innefattade en mångfald invecklade och svårbehandlade spörsmål, vilka, innan slutlig ståndpunkt kunde tagas till desamma, uppenbarligen krävde ett grundligt övervägande. Ej heller departementschefen ansåge sig böra för närvarande föreslå någon framställning till riksdagen härutinnan. Departementschefen hade vid detta ståndpunktstagande icke kunnat undgå att taga hänsyn, förutom till nyssberörda skäl, jämväl därtill, att spörsmålet om ett nyordnande av pensionsväsendet inom statsförvaltningen numera kommit i ett i viss mån annat läge, sedan efter avlåtandet av 1928 års statsverksproposition en särskild kommitté, den s. k. 1928 års

lönekommitté, tillsatts med uppdrag att utarbeta förslag till inarbetande av de nuvarande dyrtidstilläggen i de fasta lönerna, i samband varmed frågan om en allmän revision av gällande avlöningsförfattningar skulle undersökas samt utredning verkställas i fråga om lönereglering för vissa ännu icke nyreglerade grupper av befattningshavare inom den civila statsförvaltningen, nämligen undervisningsväsendets samt vissa grupper av fögderiförvaltningarnas befattningshavare. Med det nära samband, som rådde och även för framtiden måste bliva rådande mellan, å ena sidan, avlöningsbestämmelserna för statens befattningshavare och, å den andra, de för statstjänstemännen gällande pensionsföreskrifterna, vore det enligt departementschefens mening knappast lämpligt att för det dåvarande fastställa nya bestämmelser på pensionsväsendets område. Det syntes nämligen uppenbart, att, därest på grundval av lönekommitténs blivande förslag framställning avlättes till riksdagen rörande nya eller förändrade lönebestämmelser, åsyftande det nuvarande dyrtidstilläggssystemets avvecklande, en avveckling jämväl borde äga rum av ordningen med särskilda dyrtidstillägg å utgående pensioner. Redan av denna anledning syntes ett uppskov med pensionsfrågornas lösning i avvaktan på lönekommitténs förslag vara påkallat. Ävenledes vore det att förutse, att lönekommitténs blivande förslag i lönefrågan kunde komma att föranleda andra jämkningar i de av 1926 års pensionsutredning uppgjorda pensioneringsförslagen än dem, som kunde föranledas av dyrtidstilläggens inarbetande i pensionsbeloppen.

Av sålunda anförda skäl och då gällande bestämmelser på pensionsväsendets område utan alltför stora olägenheter syntes kunna tillämpas ännu någon tid framåt, fann departementschefen, att med den slutliga prövningen av de omnämnda olika pensionsspörsmålen borde ytterligare anstå.

Med anknytning till vad departementschefen sålunda yttrat ingick jämväl 1929 års bankoutskott på uttalande i den föreliggande frågan. Under hänvisning till vad bankoutskottet år 1928 anført i ämnet förklarade sig utskottet (utlåtande nr 11, punkten 1) icke kunna dela den av departementschefen uttalade uppfattningen, att den nuvarande ordningen på pensionsväsendets område utan större olägenheter kunde tillsvidare fortfa. Utskottet hyste tvärtom den åsikten, att rådande förhållanden innebure betydande olägenheter såväl för de beslutande statsmakterna som för olika grenar av statsförvaltningen och, icke minst, för vederbörande befattningshavare. Dessa olägenheter framträdde alldeles särskilt beträffande de talrika grupper av icke-ordinarie personal, företrädesvis arbetarpersonal och därmed närmast jämförliga anställningshavare, för vilka några bestämmelser om rätt till tjänstepension ännu icke meddelats. Den omständigheten, att frågan om tjänstepensionsrätt för icke-ordinarie befattningshavare icke blivit löst, hade vidare lagt hinder i vägen för ordnande av familjepensionering för sådana befattningshavare. Utskottet hade ansett sig icke kunna underlåta att ånyo betona angelägenheten av att de av departementschefen berörda frågorna bragtes till lösning så snart detta över huvud vore möjligt.

På utskottets hemställan beslöt 1929 års riksdag att i skrivelse till Kungl. Maj:t meddela vad sålunda blivit i ämnet anført.

I 1930 års statsverksproposition (11:e huvudtiteln sid. 2) anförde dåvarande chefen för finansdepartementet, att han, i anslutning till vad 1929 års riksdag i ämnet uttalat, funne det i och för sig i hög grad önskvärt, att spørsmålet om ett nyordnande av pensionsväsendet inom statsförvaltningen snarast möjligt bragtes till lösning. Då emellertid de av föredragande departementschefen år 1929 åberopade skälen för ett uppskov med den slutliga prövningen av frågan alltjämt vore för handen — departementschefen ville erinra, att 1928 års lönekommitté ännu icke slutfört sitt uppdrag — syntes ett ytterligare uppskov med sagda prövning för det dåvarande icke kunna undvikas.

1930 års
statsverks-
proposition.

Under år 1930 har en ny sakkunnigberedning tillsatts för vidare beredning av frågorna om pensionsväsendets omläggning. Vid anmälan till statsrådsprotokollet över finansärenden för den 20 juni 1930 av frågan om myndigande för chefen för finansdepartementet att tillkalla dessa sakkunniga, de s. k. *1930 års pensionssakkunniga*, omnämnde departementschefen de av 1921 års pensionskommitté samt 1926 års pensionsutredning avgivna förslagen samt erinrade, att anledningen till att dessa förslag ännu icke blivit föremål för slutlig prövning från statsmaktérnas sida närmast syntes hava varit, att under utredningens gång frågan om avveckling av det sedan kristiden bestående systemet med dyrtidstillägg till löner och pensioner aktualiserats och att det ansetts ändamålsenligt att i avbidan på utformandet av förslag härutinnan låta tills vidare anstå med det slutliga beredandet av bestämmelserna på förevarande område. Därefter anförde departementschefen huvudsakligen följande:

1930 års
pensions-
sakkunniga.

Det åt 1928 års lönekommitté meddelade uppdraget omfattade dyrtidstilläggs inarbetande ej blott i lönerna utan även i pensionerna. Sedan kommitténs utredningsuppdrag i vad anginge de militära avlöningsbestämmelserna genom Kungl. Maj:ts beslut den 16 januari 1930 överflyttats på särskilda sakkunniga, kunde, enligt vad departementschefen inhämtat, kommittén beräknas komma att under juli månad 1930 avlämna, bland annat, sina förslag angående dyrtidstilläggs inarbetande i lönerna samt angående revision av avlöningsreglementena för ordinarie tjänstemän. Därefter syntes tidpunkten vara inne att upptaga frågan om dyrtidstilläggs inarbetande i pensionerna.

Det syntes vara att förorda, att utredningen av sistnämnda spørsmål nu sammanknötes med arbetet på pensionsbestämmelsernas revision. Dessa båda spørsmål borde sålunda i fortsättningen göras till föremål för gemensam bearbetning. Den lämpligaste anordningen för utredningsarbetets bedrivande förefölle vara, att utredningen anförtroddes åt en särskild, mindre sakkunnigberedning. Detta skulle alltså innebära, att frågan om inarbetande av dyrtidstilläggen i pensionsbeloppen skulle avskiljas från det åt lönekommittén meddelade uppdraget. Vid undersökningen i denna del borde självfallet hänsyn tagas till resultatet av den av lönekommittén verkställda utredningen rörande dyrtidstilläggs inarbetande i lönerna. Arbetet borde om möjligt bedrivas så, att i samband med lönefrågans slutliga behandling

även förslag till pensionsväsendets ordnande kunde komma under omprövning, i tillämpliga delar uppbyggda på samma grunder som avlöningsbestämmelserna.

Departementschefen ville alltså föreslå, att de av 1926 års pensionsutredning utarbetade förslagen till bestämmelser om tjänstepension vid den civila statsförvaltningen — d. v. s. den allmänna civilförvaltningen samt kommunikationsverken — med beaktande av de erinringar, som under remissbehandlingen framställts, nu måtte göras till föremål för slutlig överarbetning. I vad mån föreliggande förslag till militär tjänstepensionslag och i samband därmed spörsmålet om dyrtidstilläggens inarbetande i de militära pensionerna ävensom övriga vilande förslag på pensionsväsendets område borde upptagas till omprövning av ifrågavarande beredning, syntes få senare övervägas.

1930 års pensionssakkunniga hava sedermera genom beslut av Kungl. Maj:t den 8 januari 1932 erhållit uppdrag att, med beaktande av de i ämnet tidigare framlagda förslagen och däröver av myndigheterna avgivna yttranden, utarbeta förslag till bestämmelser angående pensionering av arbetare i statens tjänst samt av efterlevande änkor och barn efter sådana anställningshavare. Vid anmälan av frågan om denna utvidgning av de sakkunnigas uppdrag framhöll chefen för finansdepartementet till statsrådsprotokollet att, enligt vad departementschefen inhämtat, förslag till bestämmelser om tjänstepension för den civila statsförvaltningen, innefattande jämväl förslag angående dyrtidstilläggens inarbetande i pensionerna, inom kort vore att förvänta från de sakkunniga ävensom att tiden syntes vara inne att därefter upptaga även arbetarpersonalens pensionsfrågor till förnyad behandling. Vid den överarbetning av föreliggande förslag, som borde äga rum, borde eftersträvas att såvitt möjligt åvägabringa enhetliga pensionsbestämmelser för all hithörande personal, i den mån icke för viss eller vissa grupper avvikelser med hänsyn till skiljaktiga anställnings- eller avlöningsförhållanden eller eljest funnes påkallade.

Utskottets
yttrande.

Av det anförda framgår, att förslag utarbetats både av 1921 års pensionskommitté och av 1926 års pensionsutredning dels rörande nya tjänstepensionslagar för den allmänna civilförvaltningen och kommunikationsverken, vilka lagförslag avse såväl ordinarie befattningshavare som extra ordinarie tjänstemän m. fl. icke-ordinarie befattningshavare i tjänstemannaställning, dels ock rörande bestämmelser om tjänstepension för till arbetarpersonal hänförliga anställningshavare vid allmänna civilförvaltningen, försvarsväsendet och kommunikationsverken. Av pensionskommittén hava vidare uppgjorts förslag till ny pensionslagstiftning för militära beställningshavare. Slutligen har 1926 års pensionsutredning verkställt förberedande undersökning och avgivit ett därpå grundat förslag till ordnandet av familjepensionering för hittills ej familjepensionsberättigad icke-ordinarie personal, såväl befattningshavare i tjänstemannaställning som till arbetarpersonal hänförliga anställningshavare.

Över samtliga ifrågavarande förslag hava utlåtanden avgivits av vederbörande myndigheter.

Att hittills intet av dessa förslag underkastats slutlig prövning av stats-

makterna har, såsom av den lämnade redogörelsen torde framgå, åtminstone vad de senaste åren angår sin orsak främst däri, att berörda pensionsfrågor ansetts böra sammankopplas med det aktuella spörsmålet om sådan omläggning av avlöningssystemet för statens befattningshavare, varigenom de hittills utgående dyrtidstilläggen skulle inräknas i de fasta lönerna, en omläggning som skulle föranleda motsvarande omräkning av pensionsbeloppen.

Det dröjsmål, som uppstått med lösning av det sedan länge aktuella och, som det vill synas, åtminstone vad tjänstepensioneringen angår redan grundligt utredda komplexet av frågor på pensionsväsendets område, är — såsom utskottet förut vid upprepade tillfällen betonat — enligt utskottets mening i hög grad beklagligt. Den gällande civila pensionslagen är alltsedan tillkomsten av 1921 års avlöningsreglering för den allmänna civilförvaltningen i viktiga delar satt ur tillämpning och i dessa delar ersatt med allenast provisoriska pensionsbestämmelser. I avvaktan på antagandet av en ny civil tjänstepensionslag hava vidare statsmakterna låtit anstå med prövningen av en rad aktuella detaljspörsmål i fråga om pensionering av ordinarie civil personal, vilka spörsmål delvis beröra angelägenheter av stor betydelse såväl ur statens som ur befattningshavarnas synpunkt. För den militära personalen gälla ännu i grundläggande hänseenden pensioneringsregler, som fastställts på 1870-talet och som sedan flera årtionden framstått såsom otillfredsställande. Olägenheterna med det rådande systemet äro dock än större i fråga om icke-ordinarie personal. Dessa olägenheter kunna, vad befattningshavarnas egen pensionering angår, måhända anses mindre framträdande med avseende å sådan personal i tjänstemannaställning, som i stor utsträckning är att betrakta såsom rekryteringspersonal till ordinarie befattningar. Så mycket mera i ögonen fallande äro de nuvarande missförhållandena beträffande sådana till arbetarpersonal hänförliga anställningshavare, vilka hittills icke erhållit författningsenlig rätt till egen pension. Det sätt, varpå tjänstepensionering för dessa personalgrupper för närvarande äger rum — nämligen genom prövning av Kungl. Maj:t och riksdagen i varje särskilt fall — kan, trots det arbete som från olika håll nedläggas på en enhetlig och rättvis prövning av pensionsärendena, icke sägas innebära tillräckliga garantier för ett fullgott resultat i dessa avseenden. Det medför därjämte, såsom utskottet tidigare framhållit, för Kungl. Maj:t och riksdagen en arbetsbörda, vilken icke står i rimligt förhållande till de ifrågavarande ärendenas betydelse i och för sig. Även de författningsbestämmelser, som för vissa grupper av arbetarpersonal förefinnas i fråga om pensionsrätt, äro delvis mindre väl avvägda och i behov av revision. Sålunda måste det, vad angår mera fast anställd personal, anses vara otillfredsställande att, såsom för närvarande i viss utsträckning är fallet, anställningshavarna icke hava möjlighet att genom egna avgifter bidra till sin pensionering, vilket givetvis medför, att pensionsförmånerna bliva lägre än som vid avgiftsplikt skulle kunna bliva fallet.

Jämväl ett snart ordnande av familjepensionsfrågan för såväl icke-ordinarie personal i tjänstemannaställning som arbetarpersonal med mera fast anställning måste anses vara ett önskemål av stor betydelse.

I anslutning till vad nu anförts vill utskottet för sin del ånyo betona angelägenheten av att frågan om ett nyordnande av pensionsväsendet för personal i statstjänst snarast möjligt bringas till lösning.

De föreliggande motionerna taga närmast syfte på ordnandet av pensioneringen för icke-ordinarie anställningshavare, vilka ännu ej erhållit författningssenlig pensionsrätt eller beträffande vilka befintliga pensioneringsbestämmelser anses vara i behov av revision. Att döma av motionärernas motivering åsyftas i motionerna väsentligen personal i arbetarställning. Motionärernas förslag går ut på, att arbetet med den vidare beredningen av pensionsfrågorna skulle så anordnas, att framställning beträffande egen pension för i motionerna avsedda personalgrupper kunde föreläggas nästkommande års riksdag.

Med anledning härav må framhållas, att avsikten torde hava varit, att samtliga aktuella tjänstepensionsfrågor beträffande civil personal skulle på en gång upptagas till slutlig prövning av statsmakterna eller, om detta icke kunde ske, att i första hand skulle företagas frågan om nya tjänstepensionslagar för ordinarie personal samt för viss icke-ordinarie personal i tjänstemannaställning. En sådan ordning för frågornas behandling synes i och för sig naturlig, enär de principer, som genom en ny lagstiftning kunna komma att bli gällande för pensionering av den icke-ordinarie personal, vilken skulle inordnas under tjänstepensionslagarna, torde kunna i viss mån bli grundläggande jämväl för pensioneringen av andra icke-ordinarie anställningshavare. Den i motionerna närmast åsyftade frågan om pensionering av arbetarpersonal torde därför enligt utskottets mening icke böra utbrytas till en tidigare behandling under annan förutsättning än att detta finnes nödvändigt för att undvika ett oskäligt ytterligare uppskov med åvägbringande av en ordnad pensionering för denna personal.

Efter utskottets uppfattning bör ett förnyat uppskov med prövningen av de aktuella frågorna om nya bestämmelser rörande tjänstepensioneringen över huvud taget såvitt möjligt undvikas. Därest med hänsyn till rådande statsfinansiella förhållanden spörsmålet om dyrtidstilläggens inräknande i de fasta avlöningarna samt därmed sammanhängande revision av lönesystemet och löne reglering för vissa oreglerade personalkårer icke skulle komma att föreläggas nästkommande års riksdag, synes det utskottet i nämnda syfte böra ifrågasättas, om ej tanken på en sammankoppling av löne- och pensionsfrågorna tills vidare bör övergivas och en revision av pensionslagstiftningen i stället utan dröjsmål äga rum på grundvalen av nu gällande lönebestämmelser, även om en sådan anordning skulle nödvändiggöra, att en förnyad revision i vissa hänseenden av pensionslagstiftningen längre fram finge vidtagas i samband med ett inräknande av dyrtidstilläggen. Om ett dylikt särskiljande av löne- och pensionsfrågorna ägde rum, vill det synas, som om förslag rörande nya bestämmelser beträffande tjänstepensioneringen, åtminstone för ordinarie befattningshavare inom den allmänna civiltjänsten och kommunikationsverken samt för icke-ordinarie personal, borde kunna underställas prövning av 1933 års riksdag.

Skulle av någon anledning här antydd anordning för vidare beredning av pensionsfrågorna icke finnas möjlig, torde det i anslutning till vad nyss antytts böra övervägas, huruvida icke spörsmålet om pensionering av arbetarpersonal bör, utan avvaktan på genomförandet av ny pensionslagstiftning för ordinarie befattningshavare m. fl. tjänstemän, göras till föremål för en fristående provisorisk lösning, så avvägd att ett föregripande av en definitiv prövning av frågan i hela dess vidd i möjligaste mån undvikas.

Det må i detta sammanhang framhållas, att ett eventuellt frånskiljande av pensionsfrågorna från lönereregleringsspörsmålet på sätt nyss ifrågasatts givetvis icke bör medföra avbrytande av det pågående arbetet vare sig med revision av 1926 års pensionsutrednings förslag rörande tjänstepensionering eller med vidare beredning av frågan om pensionsrätt för efterlevande till hittills icke familjepensionsberättigade statstjänare. Vad sistnämnda fråga angår, torde det emellertid kunna förutses, att densamma kommer att visa sig vara mera svårlöst och tidskrävande än spörsmålen om tjänstepensionering. Vid sådant förhållande torde sistnämnda spörsmål — i vilken ordning de än anses böra upptagas till prövning — icke böra på sådant sätt sammankopplas med familjepensionsfrågan, att härav föranledes ytterligare dröjsmål med en reform beträffande tjänstepensioneringen.

Av vad här anförts torde framgå, att utskottet för sin del finner en snar lösning av föreliggande problem på pensionsväsendets område, i första hand vad tjänstepensioneringen angår, vara en angelägenhet av synnerlig vikt. I frågans nuvarande läge saknar utskottet emellertid möjlighet att bilda sig ett bestämt omdöme angående de lämpligaste utvägarna för ett befrämjande av nämnda angelägenhet. På grund härav har utskottet ansett sig icke böra biträda motionärernas yrkande om att riksdagen skulle avlåta en skrivelse i ämnet till Kungl. Maj:t med begäran om framläggande för 1933 års riksdag av förslag i viss del av det ifrågavarande problemkomplexet. Utskottet anser sig likväl kunna förutsätta, att nämnda utvägar göras till föremål för närmare övervägande från Kungl. Maj:ts sida samt att Kungl. Maj:t därefter vidtager de åtgärder, som finnas lämpliga för att påskynda ärendets vidare behandling.

På grund av det anförda får utskottet hemställa,

att förevarande motioner I: 183 och II: 366 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 29 april 1932.

På bankoutskottets vägnar:

C. E. SVENSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar *C. E. Svensson*, *Gustafsson* i Stensholm, *Lindgren*, *Johansson* i Östersund, *Johansson* i Friggeråker, *Ström* i Lidköping, *Stendahl* och *Berling*;

från andra kammaren: herrar *Svensson* i Betingetorp*, *Wikström*, *Höglund* i Göteborg, *Ryberg*, *Carlsson* i Solberga, *Leffler*, *Törnkvist* i Bjuv* och *Paulsen**.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservationer

av herrar *C. E. Svensson*, *Ström* i Lidköping, *Berling* och *Höglund* i Göteborg, vilka ansett att utskottets yttrande och förslag bort hava följande lydelse:

»Av det anförda framgår — — — en reform beträffande tjänstepensioneringen (lika med utskottets yttrande sid. 12—15).

Av vad här anförts torde framgå — — — i viss del av det ifrågavarande problemkomplexet. Utskottet har däremot funnit sig böra förorda en skrivelse med anhållan, att nämnda utvägar från Kungl. Maj:t:s sida göras till föremål för närmare övervägande samt att Kungl. Maj:t därefter vidtager de åtgärder, som må finnas påkallade för ett påskyndande av ärendets vidare behandling.

På grund av det anförda får utskottet hemställa,

att riksdagen, i anledning av förevarande motioner I: 183 och II: 366, må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte, med beaktande av vad här ovan anförts, taga i övervägande frågan om lämpliga utvägar för en snar lösning av spörsmålet om det statliga pensionsväsendets nyordnande, i första hand i vad angår tjänstepensionering för ordinarie civila befattningshavare och för icke-ordinarie personal, samt därefter vidtaga de åtgärder, som för ett påskyndande av ärendets vidare behandling kunna finnas påkallade.»; samt

av herr *Stendahl* mot utskottets motivering.